

Kelemen Réka

Szóbeli érvelés az országos anyanyelvtanítási versenyen

Kedves Olvasók!

2023 áprilisában tizenkét év kihagyás után újra megrendezték az országos anyanyelvtanítási versenyt Egerben a Szemere Gyula anyanyelv-pedagógiai kutatócsoport szakmai támogatásával. Az a megtiszteltetés ért, hogy N. Császi Ildikó tanárnő felkészítését követően részt vehettem ezen az eseményen. Az egész rendezvény nagyon pozitív, szeretetteljes hangulatban telt el. Nem volt jellemző az egymás közötti versengés és az ebből fakadó feszültség. A zsűritagok végig azt hangsúlyozták, hogy a jelenlévők már mind nyertesek, és büszkék lehetünk a teljesítményünkre. Így már az elejétől úgy éreztem, hogy az egész verseny inkább egy szakmai találkozó, ahol az az elsődleges cél, hogy egymást megismerve és egymástól tanulva különböző eszközöket és lehetőségeket találjunk a magyar nyelv minél sikeresebb tanítására. Sikernek az tekintem, ha az anyanyelvi órákon részt vevő diákok szívesen foglalkoznak az anyanyelvükkel.

A versenyre a szóbeli érvelés témaköréhez kellett középiskolai diákoknak egy óratervet elkészíteni. A 9–12. évfolyam kiemelt kerettantervi céljaihoz tartozik az „érvelési képesség és a beszéd-készség folyamatos fejlesztése” (Kerettanterv: 4), amely a szóbeli érvelés jellemzőinek, fogalmainak, szabályainak a megismerésével alapozható meg. Minden anyanyelvi órának feladata, hogy a tanulóknak lehetőséget biztosítson a szóbeli kommunikációra, ezen készségeik fejlesztésére. Fontos, hogy a kommunikációs kompetenciát folyamatosan fejlesszük, minden témakörnél szánjunk időt erre. Az anyanyelvi órák segíthetnek abban, hogy a tanulókból később tudatos, egymásra figyelni tudó, értő és megértő, véleményüket megfelelően kifejezni képes, asszertív felnőttek váljanak.

A retorika fogalmának, a beszéd-fajtáknak, a beszéd felépítésének és az érvelésnek a tematikai egységéhez összesen nyolc témára 11 órát ajánl a Kerettanterv. Ezekből öt az érveléshez kapcsolódik: az érvelő beszéd felépítése, az érvtípusok; az érvelés módszere; a retorikai szövegek kifejezőeszközei; a kulturált vita szabályai; a befolyásolás módszerei. Az órám fő célja a különböző érvtípusok megtanítása volt, de vitát is terveztem páros vagy csoportmunkában megvalósítani. Pethőné Nagy Csilla módszertani kézikönyvéből több ötletet, technikát is meríthetünk a témához: például akadémikus vita, disputa, érvek kártyán, eszmecsere, fogalom- vagy szemponttáblázat, konstruktív vita, sarkok, vitaháló (Pethőné Nagy 2005). A gyakorlatban eddig csak a disputamódszert próbáltam ki, és pozitív tapasztalataim voltak vele. A vita során a diákok nagyon motiváltak voltak, ügyesen és jól kidolgozták az érveiket. Tapasztalataim alapján érdemes először megbeszélni a disputa menetét, hogy mindenki számára érthetővé váljon, milyen szerepet kell betöltenie. Majd fel lehet használni egy órát, hogy

a csoportok kidolgozzák az érveiket, cáfolataikat a kapott témához. Érdemes biztatni őket arra, hogy táblázatos formában gyűjtsék össze az érveket. Ezt a munkát célszerű házi feladatként is folytatni, hiszen nagyobb csoportnál több különböző témára van szükség.

Számomra az egyik nehézséget a témák kitalálása okozta, ezért megosztom azokat a vitaötleteket, amelyeket a korábbi mentorom segítségével gyűjtöttünk össze:

- Az úrkutatási projekteket be kellene szüntetni.
- A vegetarianizmus árt az egészségnek, az ember mindenevő élőlény.
- A karácsonyi ajándékozás szép szokásból idegesítő, pazarló kényszerré vált.
- A bűnözés visszaszorítására növelni kellene a büntetések mértékét.
- Kisvárosban élni jobb.
- A videójátékok erőszakosabbá teszik a fiatalokat.
- A családok együtt töltött idejét növelni kellene.
- Kutyát nem jó lakásban tartani.
- A sok tévézés miatt a gyerekek fantáziája nem fejlődik.
- A gyerekeknek meg kellene engedni, hogy maguk választhassák meg, mit akarnak az iskolában tanulni.
- Az állatkerteket meg kell szüntetni.
- Mindig meg kell mondani azt, amit gondolok.
- A következő osztályprogram legyen a korcsolyázás.
- Legyen fizetős a felsőoktatás.
- Legyenek fizetősek a nemzeti parkok hazánkban is.
- Minden, amit a különböző hírportálokon olvasunk, igaz.
- Ne legyen tilos alkoholt fogyasztani 18 éves kor alatt.
- Németet kellene tanulni.
- A sakk sport.
- Turkálóban kellene mindenkinek vásárolnia.
- Érettségi után külföldre érdemes költözni.
- A legjobb szabadidős tevékenység a plázában történő nézelődés.
- Nincs szükség személyes találkozókra egy jól működő barátsághoz.

Amikor azon gondolkoztam, hogyan lehetne érdekesen feldolgozni a témakört, akkor a csapatépítők egyik kedvelt játéka jutott eszembe: Mit vinnél magaddal egy lakatlan szigetre? A játék kerettörténete az, hogy a résztvevők egy süllyedő hajón vannak. Már látható: elkerülhetetlen, hogy egy lakatlan szigetre sodródjanak, és ott megpróbáljanak túlélni. Mindenki maximum 3 tárgyat vihet magával a szigetre. A játékosokat kérjük meg, készítsék el a listájukat arról, hogy ők mit vinnének magukkal mindenképpen, majd a játékvezető jelentse be, hogy a hajó egyre jobban süllyed, így a várnál több dolgot kell kidobni a hajóról, hogy mindenki épségben eljuthasson a lakatlan szigetre. Ezért már csak párosával vihetnek magukkal 3 dolgot, majd egy ötfős csoport tud már csak 3 dolgot magával vinni, végül pedig az egész közösségnek van csak lehetősége 3 tárgyat megmenteni. A játék célja, hogy

a játékosok mérlegeljének, meghozzanak egyéni és csoportos döntéseket, amelyek mellett és ellen kell érvelniük a többi játékosal. Ezért fontos, hogy elegendő időt hagyjunk az érvek kidolgozására és a döntéshozatalra. A játék után pedig szánjunk időt az élmény feldolgozására, a reflektálásra is. Ekkor megfogalmazhatják a csoport előtt vagy saját maguk számára, hogyan érezték magukat a játék során, mit gondolnak, mennyire tudták érvényesíteni az akaratukat, mennyire tudtak másokra odafigyelni, milyen volt a kommunikációjuk, milyen érveket és módszereket használtak, miben szeretnének fejlődni stb. A játék tehát nem pusztán az érvelőkészségüket, kommunikációjukat fejleszti, hanem lehetőséget ad arra is, hogy a játékosok minél többet megtudjanak saját magukról, társaikról, illetve segíti őket a konfliktuskezelés elsajátításában, tehát szociális kompetenciáik is fejlődnek (1).

A játék párja a süllyedő léghajó, ekkor ugyanaz a feladat csak más kerettörténetben. Mind a két játék többféleképpen játszható, csak a játékvezető kreativitására van szükség. A következőkben bemutatok egy feldolgozási lehetőséget a süllyedő léghajó játékhoz a Tanulj Másképp Műhely alapján (2): A játékosok egy léghajón utaznak, amely elkezd süllyedni, és ahhoz, hogy kiérjenek a sivatagból, meg kell válniuk egy-egy értéktől. Ezeket az értékeket a résztvevők képviselik. Minden körben ki kell választani azt az értéket, amelytől meg kell válniuk. A játékosok feladata az, hogy érveljenek amellett, hogy miért ne az általuk képviselt értéket dobják ki, és javasoljanak valami mást, hogy ők minél tovább a léghajón maradhassanak, és túlélhessék a katasztrófát. A csoport létszámától és a játékra szánható időtől függően 1–6 menekültje maradhat a játéknak. Az előző játékhoz hasonlóan itt is fontos, hogy utólag feldolgozzuk az élményt a diákokkal. Az értékeket érdemes előre kitalálni, hogy ezek közül választhassanak a résztvevők, így nem fognak ismétlődni, és több időnk marad a játék lebonyolítására. Értékek lehetnek például a következők: biztonság, szeretet, egymás segítése, jó hangulat, stresszmentesség, nyílt kommunikáció, fenntarthatóság, fejlődés, hagyományok, tudás, élmények, összetartozás, önállóság, felelősségvállalás, hatalom, életélvezet, teljesítmény, alkalmazkodás, globális értékek, jóindulat a másik ember iránt, hosszú távú együttműködés, megbízhatóság, hitelesség stb.

A versenyre készített óratervem bevezető óra az érvelés témaköréhez (a levél végén lehet letölteni). Az óra felépítéséhez és a feladatokhoz több forrásból merítettem ötleteket (Kiss é. n.; Magyar nyelv 11.; Dr. Ortutay é. n.; Zentai 2004; Pethőné Nagy 2005) (3–5). Az óra elején összegyűjtöttünk több olyan szituációt, amikor vitázhatunk. Készültem néhány képpel, amelyekről a diákoknak eszükbe jutnak ilyen szituációk (például bíróság, testvérek közötti vita, tárgyalás képe). Ezt követően elolvastunk néhány szituációt, amelyeket előzetesen beillesztettem a Learning apps csoportosítós felületére, és a diákoknak el kellett dönteniük, hogy az adott idézet szerintük inkább érv, vélemény vagy rábeszélés. Megkértem őket, hogy próbálják meg definiálni a három fogalmat, végül pedig ezeket le is jegyezték a füzetükbe. Részletesebben kitértünk az érv fogalmára és felépítésére, amelyet egy egyéni feladat során gyakoroltak is: állításokhoz kellett bizonyítékokat írniuk. Amíg leírták az ötleteiket, kiosztottam számukra egy összefoglalást, amelyen a különböző érvfajták szerepeltek egy-egy példával. Miután ellenőriztük, hogy milyen megoldások születtek az egyéni feladatra, kivetítettem egy szófelhőt, amelynek segítségével összegyűjtöttük, milyen érvfajtákat különböztetünk meg, amelyeket azután egy Kahoot! feladatban gyakoroltunk. Az óra utolsó részében padosoranként kiosztottam egy-egy témát, amelyhez érveket és ellenérveket kellett gyűjteniük páros munkában. Ellenőrzésnél a tanulók feladata volt

megállapítani, hogy társaik milyen érvtípussal érveltek az adott témához. Az óra utolsó perceiben megkértem őket, hogy gyűjtsük össze, miről volt szó az órán, mondjanak fogalmakat, tevékenységeket, bármit, amit elvisznek magukkal. Kézfeltartással adtak visszajelzést arról, hogyan érezték magukat, és hasznosnak találták-e az órát. Végül pedig értékeltem a csoport munkáját, és kiemeltem a legaktívabb diákokat. Alapvetően jól sikerült az óra. Sok olyan fogalmat sikerült megérteniük a diákoknak, amelyek fontosak az érvelés és a kulturált vita témaköréhez, és gyakorolták is az érvelést. A visszajelzések alapján élvezték az órát.

Igazán megtisztelő volt, hogy részt vehettem az országos anyanyelvtanítási versenyen, és megismerhettem Magyarország legnagyobb egyetemeinek egy-egy kiemelkedő hallgatóját és az őket tanító, szakmódszertannal foglalkozó egyetemi oktatókat, akiknek korábban csak a cikkeit, segédanyagait, tankönyveit volt lehetőségem tanulmányozni. Bízom abban, hogy rövid összefoglalómmal, ötleteimmel hozzájárulhattam a szóbeli érvelés témakörének minél eredményesebb feldolgozásához.

Budapest, 2023. június 30.

Kelemen Réka

magyartanár szakos hallgató

Károli Gáspár Református Egyetem

Irodalom

Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára. Magyar nyelv és irodalom 9–12.

évfolyam. https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf (2023. április 14.)

Kiss Anikó é. n. Személyes órai jegyzetek.

Magyar nyelv 11. III. Média, nyilvánosság,

retorika. https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_008 (2023. április 14.)

Dr. Ortutay Katalin é. n. *Retorika. Az érvelés, az érvelés beszédhelyzetei és eszközei.* <https://mk.uni-pannon.hu/images/projektek/efop-344-16/retorika.pdf> (2023. április 14.)

Pethőné Nagy Csilla 2005. *Módszertani kézikönyv.* Korona Kiadó. Budapest.

Zentai István 2004. *A meggyőzés útjai.* Neumann Kht.

Budapest. <https://mek.oszk.hu/05000/05034/html/> (2023. április 14.)

- (1) <https://csapatepitok.blog.hu/2020/11/24/lakatlan-sziget> (2023. június 23.)
- (2) <http://www.tanuljmaskepp.hu/csapatepites-maskepp-tippek/> (2023. június 23.)
- (3) Érettségi tételek <https://eretsegitelek.com/2021/03/az-ervek-fajtai-az-erveles-modszerei-eszkozei/> (2023. április 14.)
- (4) Retorika – kommunikáció <http://www.okm.gov.hu/letolt/retorika/disp/20f.htm> (2023. április 14.)
- (5) Terdikné Takács Szilvia nyelvi és irodalmi honlapja <http://irodalomora.hu/erveles/> (2023. április 14.)

Az óraterv **itt** tölthető le.

Kelemen, Réka: Oral argumentation at the national first language teaching competition

Az írás szerzőjéről

Kelemen Réka
egyetemi hallgató
Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

kelemen.reka.k[kukac]gmail.com